

Forvaltningsplan for grågås

Sande kommune

Foto: Kjell Heggelund

Innhold

1. Forord	3
2. Bakgrunn	4
3. Gås i Sande kommune; situasjonsbeskrivelse	4
4. Mål med planen	7
5. Forvaltningsrammer	7
6. Foreslåtte tiltak	9
7. Prioriteringer og oppfølging	10
8. Referanser	11

1. Forord

I Sande kommune har landbruket en økende utfordring med grågjess som spiser på graset, kornet, erter og annen grønnsaksproduksjon. I denne lokale forvaltningsplanen for grågås beskrives utfordringene med gjess i det mest sentrale gåseområdet i Sande kommune, Sandebukta, og mulige konfliktreducerende tiltak skisseres og prioriteres. Det er avgjørende at tiltak som iverksettes evalueres slik at planen kan være dynamisk og justeres med noen års mellomrom. På den måten vil tiltakene få så optimal effekt som mulig og både miljø- og landbruksinteresser balanseres.

Planen er utarbeidet av en gruppe bestående av Per Erik Rosnes, grunneier i Sandebukta, Ingunn M. Tombre, seniorforsker ved Norsk institutt for naturforskning (NINA), Ove Martin Gundersen, Norges Bondelag og Bjørn Elnan, Sande kommune.

Arbeidet er finansiert av Fylkesmannen i Vestfold, Miljødirektoratet og NINA. En stor takk rettes til alle.

16. juni 2016

2. Bakgrunn

Gjess kan være en stor utfordring for landbruket. Som plantespisere foretrekkes planter med høyt og lett-løselig protein-innhold, høyoppløselige karbohydrater, og planter med høyt vanninnhold og lavt fiberinnhold. Dette er kvaliteter som karakteriserer landbruksprodukter, og der gjessene kan velge mellom naturlige beiteområder og landbruksprodukter velger de som oftest sistnevnte (Black m. fl. 1991; Fox m. fl. 2005). I en nylig studie som sammenfattet effekter av gjess for landbruket, fremkom det at gjess kan ha store negative konsekvenser for landbruksdriften (Fox m. fl. 2016). Det er imidlertid karakteristisk at skadeomfanget varierer både mellom vekstsesonger og mellom områder. For øvrig er det gjennomgående i alle slike studier av beiteeffekter for landbruket at det bestandig er noen gårdbrukere som uforholdsmessig får en stor del av ulempene. Et ekstremt tilfelle er fra Nord-Trøndelag. I en studie der grasproduksjon innenfor og utenfor beitebur ble sammenlignet og relatert til beitetrykket, var avlingen nesten halvert ved førsteslått på ett av arealene der gjessene hadde beitet (Bjerke m. fl. 2013). I samme sesong var det andre felter som hadde et lavt beitetrykk og som ikke ble særlig belastet.

Gjennom lokale forvaltningsplaner for gjess kan en identifisere problemene og foreslå konfliktreducerende tiltak i gås-landbruk konflikten. For Vestfold fylke finnes det i dag flere slike forvaltningsplaner; en for kommunene Horten, Nøtterøy, Stokke, Tjøme og Tønsberg, og en for Larvik. I Sande kommune har både antallet med gjess og lengden på oppholdsperioden økt de siste årene, og utfordringene for landbruksdriften tilsvarende. Det er derfor et ønske både fra lokale landbruksinteresser og lokal forvaltning å få på plass en forvaltningsplan for gjess også i denne kommunen.

3. Gås i Sande kommune; situasjonsbeskrivelse

I Sande kommune er det primært grågås (*Anser anser*) som er utfordringen (Figur 1). I Vestfold har bestanden av grågås vært økende de siste årene, og det anslås at bestanden i dag er et sted mellom 3000 og 4000 gjess (A.C. Geving, Fylkesmannen i Vestfold, og E. Soglo, Statens naturoppsyn, *pers. medd.*). Hekkebestanden anslås til å være mellom 600 og 800 par. Hvor stor andel av dette som er i Sande kommune er usikkert da det ikke foreligger systematiske registreringer, men i august 2015 ble det registrert omkring 600 grågås i Sandebukta (I. Tombre, *pers. obs.*). Grågjessene hekker i tilknytning til sjø eller innsjø langs hele kysten av Norge. I Sande hekker det et titalls grågjess på de nærliggende holmene Kommersøya, Bjerkøya, Killingholmen og de tilhørende mindre skjærene (E. Soglo, Statens naturoppsyn). De fleste som kommer til Sandebukta etter reirperioden antas derfor å hekke på andre holmer og skjær ellers i Vestfold. Det pågår et arbeid der grågjess merkes med sendere (A. Follestad, NINA). Dette kartlegger bevegelsesmønsteret til de enkelte gjess.

På et møte som ble arrangert av Sande kommune i november 2015, deltok ti sentrale grunneiere som har nærliggende eiendommer til Sandebukta (Figur 2) og utfordringer med

gjess gjennom sommerhalvåret. Et gjennomgående tema var gjessenes stadig tidligere ankomst om våren, og noen gårdbrukere har i dag gjess på eiendommen fra februar til oktober. De gjør imidlertid ikke skade i hele denne perioden. Utfordringene med gjess består av beiting i stående kornåker (Figur 3) og på gressarealer, på ertre og annen grønnsaksproduksjon. En grunneier har også utfordringer på arealer med vårhvete.

Figur 1. Beitende grågjess (Anser anser) kan være en stor utfordring for mange gårdbrukere i Norge. (Foto: Kjell Heggelund©)

I Sande er det både campingplass og etablerte friluftsområder langs sjøen, og flere forteller om den økende ulempen med gåseekskrementer på strendene. Siden slike områder er nært folk og bebyggelse (i tillegg til helårsboliger er det hytter og andre fritidsboliger) er felling med skudd en begrenset mulighet for å redusere konflikten. En reduksjon av totalantallet grågjess i området vil imidlertid kunne ha en positiv effekt.

Figur 2. Sandebukta i Sande kommune, Vestfold. Omkringliggende jordbruksarealer er attraktive for grågjess som oppholder seg i området. (Foto: Ingunn M. Tombre©)

Figur 3. Grågås kan midtsommers spise korn fra stående aks før kornåkeren høstes. Dette er et eksempel fra Vestfold, sommeren 2015. (Foto: Ingunn M. Tombre©)

4. Mål med planen

Forvaltningsplanen for grågås i Sande kommune har som hovedmål å redusere bestanden av grågås til et bærekraftig nivå som er akseptabelt for landbruksnæringen. Planen vil sikre en ansvarsfull forvaltning da de foreslåtte konfliktreducerende tiltakene ønskes evaluert etter implementering. Hovedmålet gir følgende delmål:

- *Beiteskader forårsaket av grågås skal holdes på et akseptabelt nivå*
- *Grågås er en jaktbar ressurs og en tilrettelagt jakt vil kunne brukes som verktøy for å regulere bestanden*

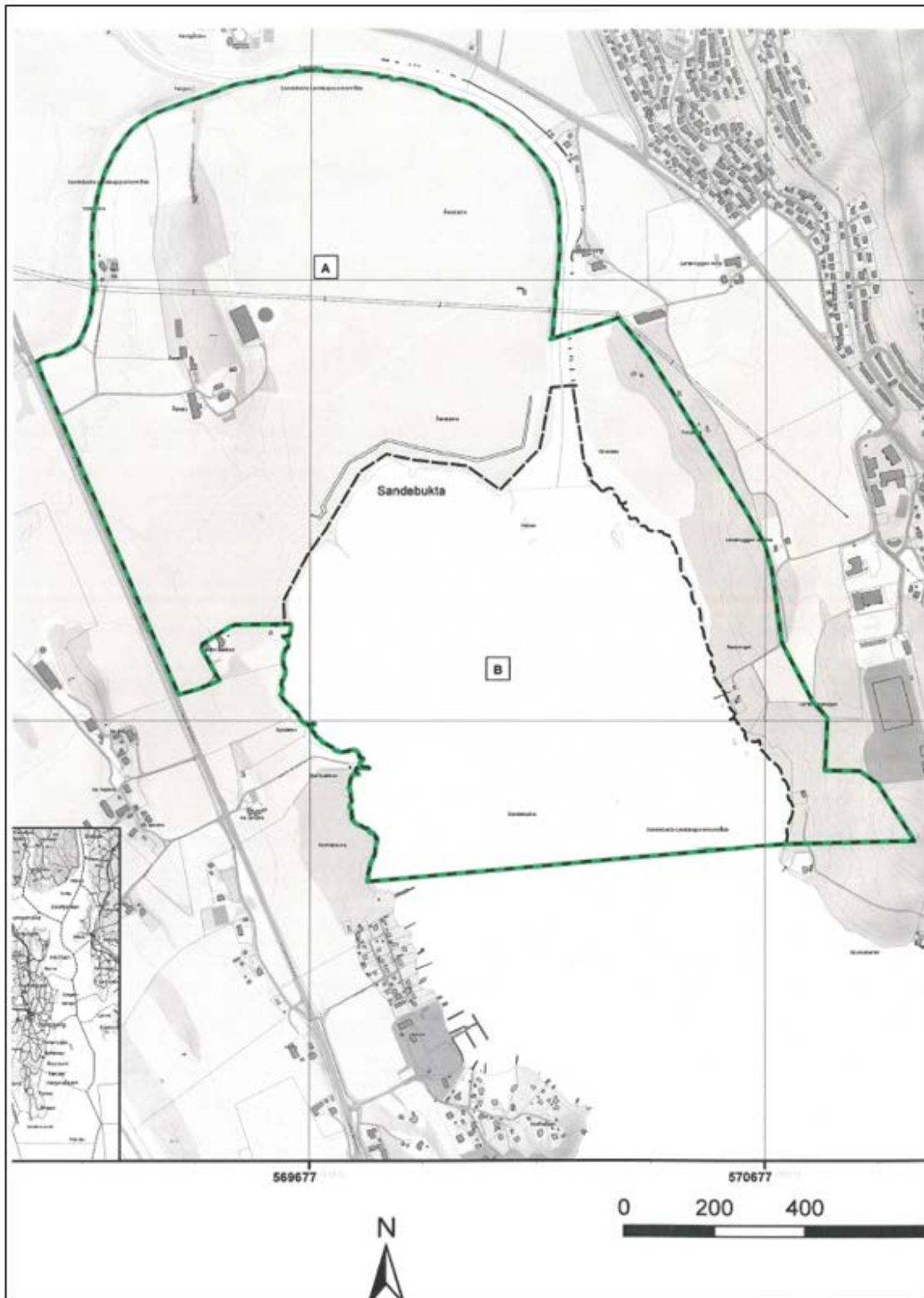
5. Forvaltningsrammer

Grågjessene i Vestfold tilbringer vinteren i Spania, Nederland og Danmark (A. Follestad, NINA, *pers. medd.*). Det er flere internasjonale rammer som er relevante for forvaltningen av grågås:

- **Vannfuglavtalen;** *en avtale under Bonn-konvensjonen for beskyttelse av trekkende arter. Vannfuglavtaler omfatter trekkende vannfugler.*
- **Biodiversitetskonvensjonen;** *vedtatte retningslinjer om bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold.*
- **Ramsarkonvensjonen;** *vedtatte retningslinjer for vern av internasjonale betydningsfulle våtmarksområder.*
- **Bernkonvensjonen;** *den europeiske naturvernkonvensjonen.*

En rapport fra Miljødirektoratet sammenfatter de relevante rammevilkårene og konsekvenser for gåseforvaltningen (Direktoratet for naturforvaltning 1996). I mai 2016 ble det vedtatt at det skal etableres en europeisk forvaltningsplan for grågås (J. Madsen, Aarhus Universitet, *pers. medd.*). Vedtatte tiltak i en slik plan vil kunne ha konsekvenser for forvaltningen av grågås i Norge. Det er i dag imidlertid også nasjonale rammer for grågåsforvaltningen gjennom Naturmangfoldloven og Viltloven. Naturmangfoldloven skal sikre arter og deres utbredelsesområde, og krever et relevant kunnskapsgrunnlag om det skal iverksettes forvaltningstiltak. Viltloven sikrer videre at bestander kan høstes, men på en bærekraftig måte. Grågås har åpen jakt sesong i Norge med jaktstart 10. august (fra 10. september på hav og fjord) og frem til 23. desember.

For området i Sandebukta, som gjessene bruker til hvileplass, er det et område med dyrelivsfredning (Figur 4). I dette verneområdet er det jaktforbud i området sine sone B (se avmerking på Figur 4). Jakten i Sandebukta må tilpasses dette.

Figur 4. Sandebukta med avmerket verneområde (grønn linje). Jaktforbud i Sone B. (Kartkilde: Fylkesmannen i Vestfold).

6. Foreslåtte tiltak

Det er flere virkemidler i verktøykassen for å dempe beiteskadeproblematikken. Under gis en oversikt over hvilke tiltak som kan være aktuelle for Sande kommune.

Jaging

Mange gårdbrukere jager gjessene med bruk av ulike hjelpemidler. Effektene er som oftest kortvarige, og det må jages intensivt og systematisk om dette skal ha noen effekt (Simonsen m.fl. 2015).

Jakt

Flere studier har vist at en bedre tilrettelegging av jakten, der jakttrykket justeres i tid og rom som bidrar til flere jaktmuligheter, kan gi flere fellinger (Fredriksen & Sundt 2015; Jensen m.fl. 2016a, b, c). En organisert jakt som tilrettelegger med alternerende friarealer og jaktområder, krever grunneiersamarbeid og jegere som er orientert om jaktopplegget.

Tidlig jaktstart

En kommune som har en godkjent forvaltningsplan for gås kan søke om å fremskynde jakten. Dette vil kun gjelde for gås som beiter på innmark.

Skadefelling

Skadefelling utenom ordinær jakttid er et virkemiddel for grunneiere som har store skader på et konsentrert område i en sårbar periode av vekstsesongen. Det må dokumenteres at andre virkemidler er utprøvd uten effekt, og at dette tiltaket gjenstår som eneste mulighet.

Friarealer

Gjess foretrekker som oftest landbruksarealer som gir mat med høyt energiinnhold. Det er imidlertid også andre faktorer som påvirker arealbruken, og om det jages i noen områder kan dette forskyve gjessene til andre områder (Tombre m. fl. 2005). Dette kan brukes som et aktivt tiltak ved at det tilrettelegges med attraktive områder som gjessene kan få beite fritt på, kombinert med bortjaging fra nærliggende og mer sårbare arealer. Dette er imidlertid ressurskrevende, både fordi det vil kreve noe jaging fra andre områder (med mindre friområdet er enda mer attraktivt enn de sårbare områdene) og fordi et slikt attraktivt område oftest er eid av en grunneier som trenger en kompensasjon for å drive friområdet.

Eggsanking

I reirperioden kan det være et alternativ å sanke egg fra reirene for å redusere tilvekst av unger. Dette har kun effekt om overlevelsen til ungene allerede er stor (Tombre m. fl. 1998) slik at bestandsveksten reduseres. Tiltaket må ha egen tillatelse fra Fylkesmannen i Vestfold. Da hoveddelen av de reproduserende gjessene som oppholder seg i Sande trolig har reir på holmer ellers i fylket utenom Sande kommune må dette koordineres med andre Vestfold-fylker.

7. Prioriteringer og oppfølging

For grunneierne i Sandebukta varierer det noe hvem som er mest berørt og til hvilke tider av sesongen. Følgelig vil noen av de foreslåtte tiltakene være mer aktuelle for noen enn for andre. Tiltak som går på bestandsregulering (jakt og eggsanking) vil derimot være relevante for alle om antallet gjess som oppholder seg i Sandebukta reduseres. Da vil også den samlede belastningen på landbruksarealene minke.

Et prioritert tiltak er at jakten i Sandebukta organiseres på en slik måte at flere gjess felles. Flere grunneiere må samarbeide om dette, og jegerne som jakter her bør være kurset i gåsejakt og følge et opplegg i henhold til en plan som grunneierne er enige om. Det er viktig at det rapporteres om fellingene (både antall, tid og sted), slik at grunneierne til enhver tid kan vurdere hvilke tilrettelegginger som fungerer og hva som bør justeres og/eller forbedres. Dette er et tiltak som på sikt vil kunne få totalantallet gjess i Sandebukta ned på et nivå som er akseptabelt for grunneierne samtidig som bestanden er bærekraftig og fortsatt kan jaktes på i en rekreasjonssammenheng.

For noen grunneiere vil mer akutte tiltak være nødvendig, og en tidligere jaktstart for noen sterkt belastede områder er ønskelig. Tiltaket vil også ha en skremme-effekt, og en bør påse at det ikke bare medfører at gjessene flyr over til nærliggende områder som dermed får beiteskader. Tiltaket bør koordineres og optimalt følge de samme prinsippene som den regulære jakten.

Fellingstillatelse utenom jakttid vil fortsatt være aktuelt for enkelte av grunneierne rundt Sandebukta. Dette er grunneiere som har en konsentrert belastning i en sårbare periode, og fellingene kan også ha en skremme-effekt som gjør at gjessene forlater området for en periode. Igjen må dette i hvert tilfelle vurderes, kanskje kan vanlig jaging ha samme effekten, kanskje jages gjessene over til naboen som dermed får skader på sine arealer.

Jaging kan kombineres med friarealer. Dette er et godt tiltak, men som krever ressurser og villige grunneiere som samarbeider og påtar seg ansvaret med å jage og å stille et friareal til rådighet. Potensielt er det flere slike områder i Sandebukta.

Eggsanking kan være et tiltak, men tiltaket bør koordineres med de andre kommunene i Vestfold og gjennomføres i samarbeid med Statens Naturoppsyn.

8. Referanser

- Bjerke, J. W., Bergjord, A.K., Tombre, I. M. & Madsen, J. 2013. Reduced dairy grassland yields in Central Norway after a single springtime grazing event by pink-footed geese. *Grass and Forage Science* (doi: 10.1111/gfs.12045) 69: 129-139. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/gfs.12045/full>
- Black, J. M., Deerenberg, C. & Owen, M. 1991. Foraging behavior and site selection of barnacle geese *Branta leucopsis* in a traditional and newly colonized spring staging habitat. *ARDEA* 79: 349-358.
- Direktoratet for naturforvaltning. 1996. Handlingsplan for forvaltning av gjess. DN-rapport 1996-2.
- Fox, A. D., Elmberg, J., Tombre, I. M. & Hessel, R. 2016. Agriculture and herbivorous waterfowl: a review of the scientific basis for improved management. *Biological Reviews* DOI: 10.1111/brv.12258. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/brv.12258/epdf>
- Fox, A. D., Madsen, J., Boyd, H., Kuijken, E., Norriss, D. W., Tombre, I. M. and Stroud, D. A. 2005. Effects of agricultural change and abundance, fitness components and distribution of two arctic-nesting goose populations. *Global Change Biology* 11: 881-893.
- Fredriksen, F. & Sundt, M. 2015. «Optimal organization of goose hunting in Egge, Steinkjer; an example of local implementation of an international management plan.» Bacheloroppgave i naturforvaltning, Høgskolen i Nord-Trøndelag, 33 s.
- Jensen, G. H., Madsen, J. & Tombre, I. 2016a. Hunting migratory geese: Is there an optimal practice? "In press" *Wildlife Biology*.
- Jensen, G. H., Tombre, I. & Madsen, J. 2016b. Environmental factors affecting numbers of pink-footed geese *Anser brachyrhynchus* utilizing an autumn stopover site" *In press*" *Wildlife Biology*.
- Jensen, G. H., Pellissier, L., Tombre, I. M. & Madsen, J. 2016c. Landscape selection by migratory geese: implications for hunting organisation. "In press" *Wildlife Biology*.
- Simonsen, C. E., Madsen, J., Tombre, I. M. & Nabe-Nielsen, J. 2015. Is it worthwhile scaring geese to alleviate damage to crops? – An experimental study. *Journal of Applied Ecology* DOI: 10.1111/1365-2664.12604 <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1365-2664.12604/epdf>
- Tombre, I. M., Black, J.M. & Loonen, M.J.J.E. 1998. Critical components in the dynamics of a barnacle goose colony: a sensitivity analysis. *Norsk Polarinst. Skrifter* 200: 81-89.
- Tombre, I.M., Madsen, J., Tømmervik, H., Haugen, K.-P. & Eythórsson, E. 2005. Influence of organized scaring on distribution and habitat choice of geese on pastures in Northern Norway. *Agriculture, Ecosystems & Environment* 111: 311-320.